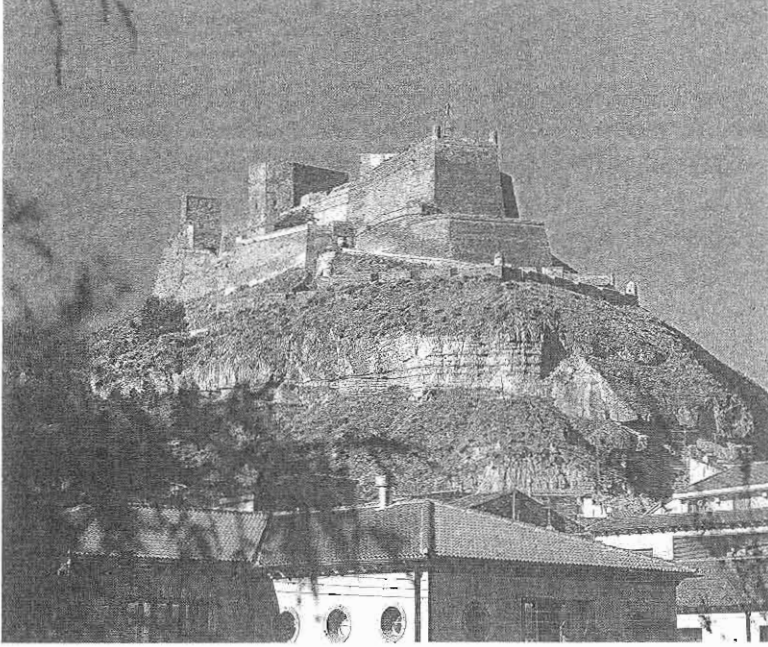

ANTECEDENTS DE LA CONQUESTA

Castell de Montsó de l'Orde del Temple. En aquest castell fou educat Jaume I. També fou durant algun temps el lloc on es reunien les corts generals de la Corona d'Aragó.

El dia 31 de desembre de l'any 1148, després de conquerir Tortosa, el comte Ramon Berenguer IV va atorgar la carta de dotació de la catedral de l'esmentada ciutat, i va establir com a límits de la diòcesi d'aquesta, en el seu extrem sud, els castells d'Almenara i Nules. Al cap d'uns anys, el 28 de novembre de 1178, Alfons el Cast i la seua esposa Na Sança, van confirmar els límits de la diòcesi, dins de la qual quedava comprés "*Nullis cum suis terminis*",¹ i és aquesta la primera referència documental escrita sobre Nules de la qual tenim constància. A l'abril de l'any 1224, Jaume I va confirmar els límits de la diòcesi de Tortosa.

¹ Arxiu de la Catedral de Tortosa: *Privilegis Reials*, núm.: 3, publicat per O'CALLAGAN, R.: *Annals de Tortosa*, vol. III, pp. 295-307; Risco, M.: *España Sagrada*, Madrid, 1801, vol. XLII, pp.324-327.

L'expansió dels seus dominis sobre els territoris limítrofs ocupats pels musulmans, havia sigut una constant, des de sempre, en la geopolítica dels predecessors de Jaume I. Aquesta política havia induït a pactes amb el regne cristià de Castella a fi de delimitar les respectives zones de conquesta a Xarq-al-Andalus. En 1151 Ramon Berenguer IV va signar, a Tudellén, un pacte de frontera amb Alfons VII de Castella, pel qual es repartien les possibles zones d'influència². Al cap d'uns anys, en 1179, Alfons II d'Aragó i Alfons VIII de Castella van signar el tractat de Cazola, per mitjà del qual el comte rei s'adjudicava en plena sobirania els regnes de València, Dénia i Xàtiva, fins a Biar i Calp, i des de Biar cap al sud pertanyia a Castella. Les dues zones van quedar delimitades per una línia fixada de manera imprecisa en la qual simplement s'indicaven, a manera d'orientació, algunes poblacions frontereres³.

Però encara que els seus antecessors ho van intentar, qui realment va aconseguir la incorporació dels nous territoris que constituïrien els regnes cristians de Mallorca i València, va ser el qui és considerat com a rei conqueridor per excel·lència. El primer intent expansionista de Jaume I per a endinsar-se en les terres de l'antic regne de València esdevingué l'any 1225, en assetjar el castell de Peníscola, quan només tenia 17 anys. En opinió de diversos autors, l'empresa fou inspirada pel bisbe de Tortosa Ponç de Torrella, qui desitjava per a la seua mitra la incorporació efectiva de les terres que constituïen l'antiga diòcesi de Tortosa⁴.

A l'abril de 1225 el rei va convocar Corts a Tortosa, a fi d'establir la pau i treva a Catalunya i preparar-se per a "*esporgar les bàrbares nacions*". Els preparatius de l'empresa van durar uns dos mesos, temps que el rei va dedicar a recórrer diversos llocs de Catalunya. A últims del mes de juliol Jaume I va tornar a Tortosa, lloc de concentració dels expedicionaris, i el 13 d'agost ja ens consta que havia assetjat Peníscola⁵. Durant el setge, el dia 3 de setembre, va tornar a ratificar els antics límits del bisbat; cal remarcar la solemnitat de l'acte, ja que s'hi trobaven presents en aquest moment els bisbes de Barcelona, Girona, Lleida i Saragossa, així com dotze nobles, entre els quals figuraven Guillem de Montcada, vescomte de Bearn, i els germans Guillem Ramon de Montcada, senescal de Barcelona, i Ramon de Montcada, senyor de Tortosa⁶.

² DEL ESTAL, J. M.: *Integración de Alicante en el Reino de Valencia*, en *Entorno al 750 Aniversario*. Valencia, 1989, vol. II, p. 141.

³ FONT RIUS, J. M.: *La Conquesta: un procés històric*, en *Entorno al 750 Aniversario*. Valencia, 1989, vol. I, p. 244.

⁴ ROCA TRAYER, F. A.: *Precedentes i conquesta de les terres castellanenques*, en *Entorno al 750 Aniversario*, València, 1989, vol. II, pp. 176-177; FONT RIUS, J. M.: *Opus cit.*, p. 253; BELENGUER CEBRIÀ, E.: *Jaime I a través de la història*, Valencia. 1984, vol. II, p. 133.

⁵ SOLDEVILA, F.: *Vida de Jaume I el Conqueridor*, Barcelona. 1968, pp. 76-77.

⁶ Arxiu de la Corona d'Aragó: *Pergamins de Jaume I*, núm.: 269. Els Montcada eren una de les famílies nobles més influents en la cort comtal, des d'abans de la unió amb Aragó, i van participar de forma notable en la pràctica totalitat de les gestes de l'expansió dels dominis dels

El setge va durar quasi dos mesos, ja que amb les dificultats per a conquerir la fortalesa, va haver de ser alçat a mitjan octubre d'aquest any. El fracàs es va deure, d'una banda a la falta de col·laboració dels aragonesos, però fonamentalment a la virtual impossibilitat d'apoderar-se d'un castell mitjanament fortificat, vista la superioritat dels mitjans defensius sobre els ofensius en aquella època. Una altra estratègia s'utilitzaria, en les campanyes posteriors, alternant la lluita amb la diplomàcia i tallant la comunicació amb els centres d'avituallament⁷.

L'any següent el rei va intentar de nou endinsar-se en terres valencianes, aquesta vegada des d'Aragó. A inicis de l'estiu, Jaume I va convocar els rics hòmens d'Aragó a Terol, a fi d'entrar en el regne de València "*per fer mal als moros*". Al cap de tres setmanes d'espera, sols van acudir Balasc d'Alagó, Artal de Luna i Ato de Foces i, segons conta el propi rei en la seua crònica, "*haguem nos a menjar el conduit que havíem estojat per entrar en terra demoros*"⁸. Malgrat l'absència dels aragonesos, aquesta vegada l'intent de conquesta no fou del tot inútil ja que, aquest mateix any, el rei de València i Múrcia, Abü Zayd, debilitat per les lluites internes i temorós d'un nou atac, va pactar amb el comte rei una treva que el comprometia a lliurar a Jaume I la quinta part de totes les rendes dels regnes de València i Múrcia.

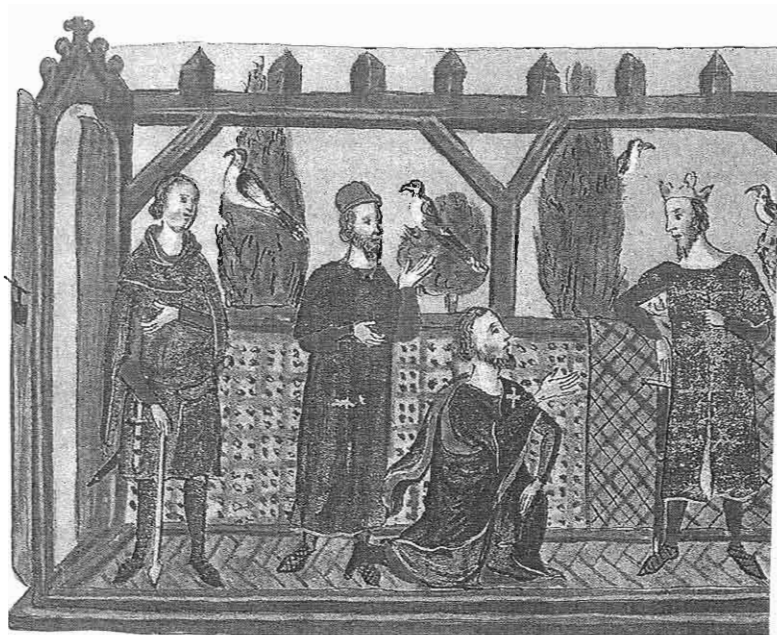
Al cap d'un temps, i destronat per Zayyān, Abü Zayd es va refugiar en els seus dominis de Sogorb i en 1229 va signar amb Jaume I el tractat de Calataiud, pel qual cedia al rei cristià tots els llocs que aquest poguera reconquerir al rebel Zayyān, la quarta part de les rendes del territori valencià que es recuperara, i també sis castells estratègics, entre ells els de Peníscola i Morella⁹. No obstant el fracàs de Peníscola i les discòrdies de la noblesa d'Aragó van condicionar el rei perquè, amb el suport dels nobles i l'església de Catalunya, centrara els seus esforços en la conquesta del regne de Mallorca, mentre deixava, momentàniament, l'empresa valenciana en mans dels cavallers de frontera, exclusivament aragonesos. Entre aquests nobles va destacar Balasc d'Alagó, a qui el monarca, en juliol de 1226, i com a recompensa pels seus anteriors serveis havia fet donació de totes aquelles viles i llocs que poguera arrabassar als moros. La conquesta de Mallorca, va plantejar noves estratègies de cara a l'expansió dels dominis cap al sud. Entre la primera i la segona quinzena d'octubre i abans de Nadal de l'any 1231, a Alcanyís, va tindre lloc la conversa del rei amb Hug de Follalquer, mestre de l'orde de l'Hospital, i Balasc d'Alagó, i s'hi va

seus senyors i a Guillén Ramon, fill del Ramon de Montcada, Senyor de Tortosa que apareix en el document i que va morir en la batalla de Portopí, durant la conquesta de Mallorca, va ser el primer Senyor de Nules al donar-li el rei, el 16 de setembre de l'any 1251, el castell de Nules.

⁷ FONT RIUS, J. M.: *Opus cit.*, pp. 253-254.

⁸ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, en *Les Quatre Grans Cròniques*, Barcelona, 1971, pp. 14-15.

⁹ FONT RIUS, J. M.: *Opus cit.*, p. 254.

Miniatura del Llibre dels feits que representa el rei Jaume I en la reunió d'Alcanyís, en la qual es va tractar de la conquesta de València (any 1232).
Reproducció del text i de la miniatura, desapareguts de manuscrit de Poblet. HPV.

determinar quina seria l'estratègia per a la conquesta del regne de València¹⁰. El testimoni del *Llibre dels Feits* ens transmet com el Mestre de l'Hospital anima Jaume I en aquest sentit, en dir-li: “*Senyer, pus Déus vós hi ha tan be guiat el feyt de Mallorques, e en aquelles illes, çno començarets vós ni nos deçà, en aquell regne de València, qui ha estat de cara tots temps e de front a vostre llinatge, e tots temps hi ha punyat d'haver aquell, e no l'han pogut haver*”; per a aconsellar, tot seguit, que siga Balasc d'Alagó qui indique al rei el lloc apropiat per a iniciar la conquesta.

Aquest després d'afirmar: “*senyor, ver diu lo Mestre de l'Espital, que, pus part mar vós ha Déu dat conquerir, que a lo que està a la porta del vostre regne que ho conquirats. E és la mellor terra, e la pus bella del món; que jo senyor, he estat en València be dos anys o pus, quan vós me gitás de vostra terra. E no ha vui dejús Déu tan deleitós llogar com és la ciutat de València, e*

¹⁰ La data en què va tindre lloc la reunió d'Alcanyís ha sigut motiu de diverses opinions; últimament Vicent García Edo, pareix haver fixat en el transcurs d'aquest període. Vide: GARCÍA EDO, V.: *Blasco de Alagón*, en *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura*, vol. LXII, Castellón, 1986, pp. 392-394; LÓPEZ ELUM, P.: *La Conquesta*, en *Història del País Valencià*, Barcelona, 1989, vol. II, p. 69, la situa entre l'annexió de Menorca (juny de 1231) i la presa de Morella, (finals de 1231), i BELENGUER CEBRIÀ, E.: *Opus cit.*, p. 141, la concreta en el dia 15 de gener de 1233.

tot aquell regne, e ten bé set jornades de terra de llonc; e si Déus vol que aquell conquirats, e volrà-ho, la mellor cosa haurets conquesta de delits e de forts castells que sia al mon", va aconsellar que la conquesta s'iniciara a Borriana, deixant a banda els castells, ja que d'aquests n'existien entre quaranta i cinquanta, "*que mentre que menjar haguessen, vós ni tot vostre poder no els podríets pendre*".

El rei va decidir iniciar la conquesta per Borriana; les provisions per a abastir les tro

pes les faria portar des de Terol, per mitjà d'atzembles, i d'altres llocs, per mar. Els plans del rei contemplaven, una vegada presa Borriana, fer vindre la reina a l'esmentada població, i preveien que els castells que es trobaven entre Tortosa i Borriana, al ser-los tallats els subministraments que des d'aquesta ciutat els arribaven, se li rendirien¹¹.

Des de la conversa d'Alcanyís, fins que es va conquerir Borriana, si acceptem les últimes hipòtesis, van transcórrer quasi dos anys. Durant aquest temps Balasc d'Alagó, a finals de l'any 1231, oblidant-se dels consells donats al rei sobre la manera d'iniciar la conquesta del regne de València, es va apoderar de la plaça forta de Morella i, en 1232, les tropes de Terol, d'Ares. Per la seua banda, un altre noble aragonés, Pedro Fernández de Azagra, senyor d'Albarrassí, s'apoderava de Begís, en la capçalera del Palància. L'acció de Balasc d'Alagó no fou ben vista per Jaume I, i va conduir a una sèrie d'enfrontaments entre els dos personatges, fins a arribar a l'acord pel qual el primer prendria possessió de Morella en feu i rendiria homenatge al rei¹².

Segons precisa Font Rius, la marxa definitiva cap a la conquesta del regne de València, preparada de manera global i metòdica, es va desenvolupar en tres etapes ben definides cronològicament i geogràficament. La inicial, entre 1233-1235, va representar la incorporació de la zona septentrional de les comarques castellonenques; la segona, entre 1236-1238, va portar com a resultat la conquesta de la part central del regne fins a la línia delimitada pel riu Xúquer; l'última, entre 1239-1245, va representar l'ocupació d'allò que quedava del regne fins arribar a les fronteres meridionals previstes en els tractats amb Castella¹³.

D'acord amb el pla previst, es va decidir l'ocupació de Borriana, com a ciutat situada en la planura i ben comunicada per mar. Segons Tourtoulon, Jaume I, i els gentils hòmens i els cavallers d'Aragó i Catalunya van prendre la creu a Montsó i, el 17 de desembre de l'any 1232, els nobles catalans van

¹¹ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, en *Les Quatre Grans Cròniques*, Barcelona, 1971, pp. 127-130.

¹² SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, pp. 133-137.

¹³ FONT RIUS, J. M.: *Opus cit.*, p. 255.

¹⁴ TOURTOULON, CH.: *Jaume I le Conquérant*, Montpellier, 1863, vol. I, p. 332.

acordar lliurar al rei l'impost de bovatge per a la guerra contra els moros¹⁴. El *Llibre dels Feyts* relata que el rei estava a Tauste i va assenyalar dia perquè, a inicis de maig de l'any 1233, els gentils hòmens, els mestres de les ordes del Temple i de l'Hospital, i els de les d'Ucles i de Calatrava¹⁵ es reuniren amb ell en la ciutat de Terol, per anar a conquerir Borriana. Però la convocatòria no va ser ben acollida a Aragó¹⁶ i el dia fixat no hi va acudir cap dels convocats. Més tard arribarien el bisbe de Saragossa i Pedro Fernández de Azagra, així com els hòmens de la host del rei, entre ells Ximen Pérez d'Arenós. Segons el *Llibre dels Feyts* es van reunir uns cent cavallers, a més de la gent del consell de Terol. Per a arribar fins a Borriana, les tropes van seguir la conca del riu Palància, territori en la seua majoria fidel a l'aliat Abü Zayd, evitant d'aquesta manera el camí del Túria, defensat per nombroses fortificacions i el del Millars que, abans d'arribar a Borriana, passava per la fortalesa d'Onda, feu de Zayyän¹⁷. Malgrat tot, durant el trajecte les tropes cristianes es van veure obligades a talar els camps de Xèrica, Viver i Torres Torres, els habitants, de les quals malgrat estar sota el control d'Abü Zayd, no es van resignar a col·laborar amb elles, i oferiren certa resistència¹⁸.

Segons relata el *Llibre dels Feyts*, a mitjan maig les tropes ja es trobaven assentades davant de la ciutat¹⁹, i entre els qui havien acudit a l'empresa amb els seus hòmens figurava el senyor Ferran d'Aragó, oncle del rei; Berenguer d'Erill, bisbe de Lleida; Ponç de Torrella, bisbe de Tortosa; Ramon Patot, mestre del Temple; Hug de Follalquer, mestre de l'Hospital; Balasc d'Alagó; Guillem de Cervera; Guillem de Cardona; Rodrigo de Liçana; Pedro Fernández de Azagra, senyor d'Albarrassí; Ximénez d'Urrea; Balasc Maça; Pedro Cornel; Bernat Guillem de Montpeller; el prior de Santa Cristina; i els comandadors d'Alcanyís i Montalbà, així com els consells de Daroca i Terol, als quals més tard es van unir els de Calataiud, Lleida i Tortosa²⁰. Les tropes de Jaume I es van assentar en un lloc ubicat enfront del portal del València, probablement en les proximitats del Caminàs, i un poc allunyats de la ciutat, doncs permetia que, malgrat el perill que això representava, tant els sarraïns com els cristians,

¹⁴ Soldevila suposa que el d'Ucles i el de Calatrava no eren els mestres de les citades ordes sinó els seus representants a Aragó; SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 267

¹⁵ LÓPEZ ELUM, P.: *Opus cit.*, p. 62.

¹⁷ ROCA TRAYER, F. A.: *Opus cit.*, p. 143; FONT RIUS, J. M.: *Opus cit.*, p. 181.

¹⁸ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, pp. 153-155.

¹⁹ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 156. La primera notícia documental que dona testimoni del setge és el document, amb data del dia 5 de juny, pel qual Jaume I va fer donació de l'alqueria de Carabona al comandador de la Casa de Sant Jordi; el document es va firmar "*in obsidione Burriane*", MIRET SANS, J.: *Itinerari de Jaume I el Conqueridor*, Barcelona, 1918, p. 104.

²⁰ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 157.

²¹ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, pp. 164-165. Que el rei va complir les exigències dels dos mestres ho testimonia el fet que, el dia 15 de juliol, *in obsidione Burriane*, confirmara a l'Orde de l'Hospital tots els privilegis i franquícies que havien atorgat a l'esmentada orde els seus avantpassats; MIRET SANS, J.: *Itinerari de Jaume I*, Barcelona, 1918, p. 105; HUICI MIRANDA, A.

tragueren a pasturar els seus ramats en els camps de per allà²¹. L'exèrcit es proveïa de la carn dels ramats que portava i dels fruits del camp de Borriana, així com dels queviures que rebia per mar des de Tarragona i Tortosa. Durant l'assetjament, el rei es va veure obligat a acceptar les exigències dels mestres del Temple i de l'Hospital, perquè els confirmara els privilegis concedits pels seus avantpassats, per a avalar el pagament de 60.000 sous que demandaven Bernat de Santa Eugènia i Pere Martell, per dues galeres arribades a la platja de Borriana que el monarca volia retenir per a vigilar la costa i protegir les naus que aprovisionaven el campament²². Així mateix va suportar l'intent dels aragonesos d'abandonar el campament, a fi de tornar a les seues terres a segar les messes; i tampoc va voler seguir el consell de Balasc d'Alagó d'abandonar l'assetjament i acceptar la compensació que a canvi ofería Zayyān²³, situacions que van portar el rei a desitjar *"ésser ferit d'una sageta, en guisa que no em morís, que raon pogués haver contra la gent, per tal que dixés hom que jo no me'n llevava mas pel colp que havia pres"*.

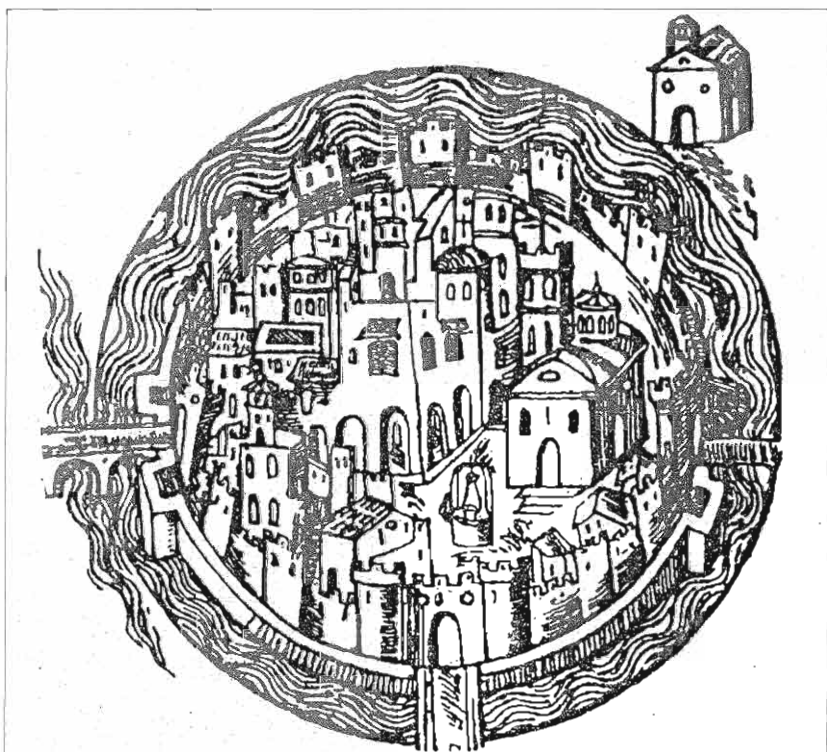
Davant d'aquesta última situació el rei va rebre el suport de Ximén Pérez i del seu germà Pedro Pérez, justícia d'Aragó, els quals li van aconsellar que convocara els bisbes i els gentils hòmens catalans, entre els qui es trobaven Guillem de Cardona, Guillem de Montcada, Bernat de Santa Eugènia, Guillem de Saguada i Guillem Aguiló, entre altres, els quals van garantir a Jaume I tot el seu suport fins que fora conquerida la ciutat²⁴. Durant l'assetjament es van utilitzar màquines de guerra i es van obrir trinxeres i túnels per tal d'aproximar-se a la muralla sense perill; i al cap de dos mesos, quan l'exèrcit havia aconseguit obrir bretxa a la muralla enderrocant una torre, i també després d'un fort intent d'assalt, els moros de Borriana van oferir la rendició de la ciutat, si en el termini d'un mes el rei de València no els auxiliava. Jaume I va respondre que no concedia ni tres dies, per tant ja podien preparar-se per a la batalla. La ferma postura del rei va tindre com a resultat la rendició, amb l'única condició de poder traure les robes que pogueren endur-se amb ells, així com el salconduit fins a Nules.

; CABANES PECOURT, M. D.: *Documentos de Jaime I de Aragón*. Valencia, 1976, vol. I, p. 313; i, el 22 de juliol, lliurava a l'Orde del Temple el castell de Xivert, per l'ajuda prestada en la presa de Borriana; al cap de tres dies donava a l'orde del Tremp una part de la pròpia ciutat de Borriana; HUTCI MIRANDA, A.; CABANES PECOURT, M. D.: *Opus cit.*, vol. I, pp. 315-316.

²²L'any 1981, Vicent Felip Sempere apuntava que el lloc on es va ubicar el campament de les tropes de Jaume I per assetjar Borriana va ser el mateix que l'actual emplaçament de Mascarell, relacionant, a més, l'origen d'aquesta població amb l'assentament en l'esmentat lloc dels moros expulsats per Jaume I; FELIP SEMPERE, V.: *La vila de Mascarell, un conjunt historicoartístic a preservar*, en *Penyagolosa*, II època, núm.: 16, Castelló 1981; posteriorment, Norberto Mesado ha avalat aquesta hipòtesi, apuntant, a més, que Jaume I en triar el lloc per a assentar el campament, entre altres factors, va tindre present les seues bones comunicacions i l'equidistància d'aquest amb els centres enemics del castell de Nules i la ciutat de Borriana; MESADO OLIVER, N.: *La muralla y sus portales, en Burriana en su Historia*, Almazora, 1991, vol. II, p. 76.

²³SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 166.

²⁴SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, pp. 168-170.

Balasc d'Alagó va convèncer el rei Jaume I que Borriana era un punt clau en la futura conquesta de la ciutat de València. Reproducció més antiga de Borriana. Gravat del s. XIII.

El rei, considerant que Borriana era el lloc “*per què el regne de València se podia guanyar mills que per negun lloc que hi fos; e guardant encara que el podia haver gran baralla a l'entrar de la vila entre catalans e aragonesos, e molta altra gent que hi havia estranya; e altra que havia molt pa en la vila que poria romanir a aquells que tindrien la frontera*”, va acceptar que en el termini de quatre dies isqueren tots els seus habitants. I en el Llibre dels Feits ens diu: “*E en aquesta manera haguem Borriana; e per tal que sàpien les gents quants hòmens havia en Borriana, entre hòmens e fembres e tosets, foren set mília e trenta-dos; e durà el seti ans que fos presa dos meses*”²⁵.

²⁵ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, pp. 177-178. Tradicionalment s'ha considerat com a data de la presa de Borriana el dia 16 de juliol del 1233; per la documentació conservada sabem que l'últim document que apareix firmat *in obsidione Burriane* està datat el 15 de juliol; MIRET SANS, J.: *Opus cit.*, p. 105. i el primer firmat ja a la ciutat de Borriana, pròpiament dita, està fitxat el 22 de juliol, HUICI MIRANDA, A.; CABANES PECOURT, M. D.: *Opus cit.*, vol. I. p. 314. Sobre la conquesta de Borriana vide FELIP SEMPÈRE, V.: *La conquesta de Burriana al llibre dels Feits*, a *Burriana en su Història*, Almazora, 1991, vol. II, pp. 49-68.

Una vegada Borriana en mans de Jaume I, van començar a acomplir-se les previsions apuntades en la reunió d'Alcanyís. A la vista de les dificultats perquè Pedro Cornet es fera càrrec de la custòdia de la població, es va encomanar el treball a Balc d'Alagó i a Ximénez de Urrea, amb les seues hosts, i el rei se n'anà primer cap a Tortosa i després cap a Terol. A aquesta última ciutat va arribar un missatger de Ximénez de Urrea per comunicar al rei que els sarraïns de Peníscola oferien rendició, al mateix temps que li transmetia una carta d'aquest, que el rei es va fer traduir per un sarraí de Terol. Després de sentir missa d'Esperit Sant i l'ofici de Santa Maria, per a demanar ajuda en aquesta i en futures empreses, va iniciar el camí de Montagut, Villarroia, Atorella, riu de les Truites, canyada d'Ares i la plana de Sant Mateu fins arribar al riu de Cervera, per, a l'hora de vespres, estar ja enfront de Peníscola²⁶.

Tot just el rei va remetre missatge anunciant la seua arribada, es van presentar quatre sarraïns per a dir-li que desitjaven fer-li, en primer lloc, un regal i que, l'endemà, complirien la seua voluntat. Els sarraïns van oferir al rei cent pans, vi, panses, figues i deu gallines. Per a protegir-se de la serena de la nit, els cristians van fer barraques amb els cobertors que portaven, però no van tallar branques d'arbres, a fi de no disgustar els sarraïns. A l'alba, el rei acompanyat pels seus hòmens, es va acostar fins a les portes del castell d'on van eixir els seus habitants a rebre'l. En el pacte de rendició, Jaume I, els va confirmar la seua llei general així com les franquícies que havien gaudit fins aquest moment i, encara que el pacte no es va posar en aquells moments per escrit, ja que els escrivans de la cancelleria no hi eren, els habitants de Peníscola van confiar amb la seua paraula i li van lliurar el castell. L'endemà el rei va eixir cap a Tortosa amb diversos sarraïns, als quals havia de donar vestits, queviures i ramats que també va prometre lliurar-los, i va tornar a continuació a Peníscola, amb els escrivans, i es van signar els pactes²⁷.

Assabentats els mestres del Temple i de l'Hospital de la presa de Peníscola, van fer valdre les concessions atorgades als seus antecessors i van prendre els castells de Xivert i de Cervera, respectivament, i al cap d'un dies el rei s'apoderava del castell de Polpís. De tornada a Borriana, les tropes reials van prendre els llogarets de Castelló de Borriana, Borriol, Coves de Vinromà, Alcalatén i Vilafamés²⁸. A mitjan d'octubre el rei va fer una incursió cap al sud;

²⁶ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, pp. 179-183.

²⁷ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 184.

²⁸ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 185-186. Segons Gual Camarena, les esmentades rendicions degueren dur-se a terme entre agost i novembre de l'any 1233; GUAL CAMARENA, M.: *Reconquista de la zona castellanense*, en *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura*, vol. XXV, Castelló, 1949, pp.: 434-435; mentre que Roca Traver, suposa que tot això va succeir abans del 24 de juliol del mateix any 1233, basant-se que en aquella data el rei va concedir el castell d'Alcalatén a Eximixen d'Urrea, obviant que no haguera sigut aquesta la primera vegada en què Jaume I realitzava concessions abans d'haver-hi pres possessió del lloc motiu de la concessió; ROCA TRAVER, F. A.: *Opus cit.* p. 183.

va arribar a Paterna, Manises i Alcàsser²⁹. Al voltant de Nadal d'aquell any, i estant el rei encara a Borriana, va tornar Pere Cornet amb provisions per a fer-se càrrec de la custòdia de la ciutat. Des d'allí va iniciar una sèrie d'atacs contra Onda, Nules, Uixó i Almenara, sense que s'aconseguira la seua immediata rendició o conquesta, amb l'excepció d'Almassora, que fou presa abans del 10 d'octubre de 1234³⁰.

Malgrat tot, Borriana es va convertir en la base de les tropes, de cara a les campanyes que es van dur a terme per a la conquesta de la comarca de l'*Horta de València*, fins a començaments de l'any 1236, durant les quals es van endinsar fins a Alzira i Cullera. A excepció del castell d'Onda, que no fou sotmès fins a l'any 1241³¹, la resta de castells i fortificacions del sud de la Plana, com Almenara, Uixó, Castro, Nules i Alfandec, es van rendir pacíficament a Jaume I durant la Quaresma de l'any 1238, mentre des del Puig, realitzava els preparatius per al setge final de la ciutat de València. El primer castell a oferir la rendició a través d'un pacte fou el d'Almenara i a continuació, tots els altres.

El pacte amb els sarraïns de Nules per a la rendició del castell es va realitzar en un camp de figueres del terme municipal, situat en les proximitats d'una torre fortificada anomenada *Moncofa*. És el propi rei qui ens relata el fet en la seua Crònica: *E puis anam.nos veer ab aquells de Nubles, e llevam nostre dinar, e els sarraïns menjaren ab nós, que no volíem parlar ab ells tro que fossen escalfats del menjar e del vi. E quan haguem menjat faem nostres cartes, e donam.los mil entre ovelles e cabres, e cinquanta vaques, e a vestir a vint, e dues cavalcadures; e anam.nos.en ab ells al castell. E sempre mantinent reterenlo'ns, e lleixam-hi nostres alcaïds e nostres hòmens: e metem vetlles en cascu dels castells així com se tanyia de fer*³².

Jaume I es va comprometre a respectar els sarraïns de tots aquests llogarets així rendits *llur llei, que la tinguesen, de tots llurs costumes així com les solien haver en temps de sarraïns, i que ells li donassen dretura, així com feïen al rei llur*, de tot això es dedueix que els sarraïns de Nules no van ser expulsats sinó que els qui van optar per romandre-hi van mantindre les seues propietats, les seues creences, les seues lleis i els seus costums, sense cap altre canvi que el de passar a ser vassalls del nou senyor, el rei cristià.

²⁹ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 187-188.

³⁰ SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, p. 189-191; BELENGUER CEBRIÀ, E.: *Opus cit.*, Vol.II, p. 145.

³¹ FONT RIUS, J. M.: *Opus cit.*, p. 261.

³² SOLDEVILA, F.: *Llibre dels Feits*, pp. 245-253.